

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу

Максименко Тетяни Олексіївни

на тему: «Оцінювання ефективності діяльності підприємств при переході на альтернативні джерела енергії», подану на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)

1. Актуальність теми дослідження

Зростання екологічних ризиків для людства обумовлює активізацію розвитку альтернативної енергетики загалом та використання поновлювальних джерел енергії в доповнення до традиційним в процесах виробничо-управлінської діяльності підприємств. З метою забезпечення зниження екодеструктивного впливу на навколишнє природне середовище на таке застосування в процесі господарської діяльності звертають дедалі більша кількість суб'єктів господарювання в Україні також.

Об'єктивний конфлікт економічних та екологічних інтересів підприємств потребує дієвих механізмів їх узгодження та оцінювання ефективності діяльності підприємств при переході на альтернативні джерела. Підвищення ефективності екоорієнтованої діяльності потребує розроблення теоретико-методичних та практичних рекомендацій щодо оцінювання ефективності діяльності підприємств при переході на альтернативні джерела енергії. У зв'язку з цим, тема дисертаційної роботи Максименко Т.О. є актуальною та своєчасною для вітчизняних підприємств, особливо в контексті синхронізації її із маркетинговою політикою промоції екоорієнтованої діяльності підприємства.

2. Ступінь наукової розробленості проблеми.

Дисертаційна робота Максименко Т.О. виконана у рамках науково-дослідних тем Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу. Так, пропозиції щодо методики оцінювання економічної ефективності впровадження сонячної електроенергетики на промислових підприємствах та оцінки соціальної складової ефективності переходу на альтернативні джерела енергії ввійшли до звіту за темою «Наукові та прикладні засади управління розвитком галузевих та регіональних суспільних систем» (ДР 0117U003830, 2019 р.); результати демаркації спектру завдань теоретико-методичного підґрунтя забезпечення об'єктивної оцінки ефективності виробничо-господарської діяльності промислових підприємств при переході на альтернативні джерела та обґрунтування застосування паритетного підходу підвищення економічної ефективності використання сонячної енергетики промисловими підприємствами ввійшли до звіту за темою «Теоретичні та прикладні засади забезпечення інноваційного розвитку соціально-економічних систем в умовах перманентних кризових явищ» (ДР 0120U103912, 2020р.).

3. Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій.

Наукові положення та висновки дослідження Максименко Т.О. засновані на ґрунтовному аналізі підходів до формування управлінського рішення щодо переходу підприємства на альтернативні джерела енергії та оцінюванні ефективності діяльності при такому переході. Основні положення дисертації, які містять наукову новизну, ґрунтуються на результатах узагальнення сучасних фундаментальних досліджень вітчизняних та зарубіжних вчених, нормативно-правових актів України тощо.

У роботі дисертанткою вдало поєднано традиційні і сучасні методи дослідження з використанням інструментів економіко-математичного моделювання, що підтверджує обґрунтованість та достовірність отриманих наукових положень, висновків і рекомендацій. Зокрема, використано наступні методи дослідження: логічного узагальнення та наукової абстракції, системно-структурного аналізу, дедукції, інструментарій нейромережевого моделювання, узагальнення та декомпозиції, метод Сааті, процес ний та типологізації.

На позитивну оцінку заслугоує використання авторкою сучасних світових баз даних для формування інформаційної бази дослідження: Bloomberg, National Brand, UNITCAD, Світового Банку, Організації економічного співробітництва і розвитку та інші. Використання програмного пакетного модуля SciKit-Fuzzy підтверджує емпіричну обґрунтованість отриманих результатів дослідження при оцінюванні ефективності діяльності при переході підприємств на альтернативні джерела.

4. Повнота викладення основних результатів в опублікованих наукових працях.

Основні положення дисертаційної роботи Максименко Т.О. достатньо висвітлені в опублікованих за темою дисертації 11 наукових працях, загальним обсягом 6,22 д.а. (особисто авторці належить 3,25 д.а.), серед яких: 6 статей у наукових фахових виданнях України та 1 стаття у виданні, що входить до бази Scopus, 4 публікації у збірниках матеріалів конференцій та круглого столу.

Автореферат дисертаційної роботи відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України та повною мірою відображає її основні положення.

В опублікованих наукових працях розкривається сутність та зміст положень, задекларованих дисертанткою як таких, що містять елементи наукової новизни. Характер видань і зміст опублікованих наукових праць відповідають вимогам МОН України щодо повноти висвітлення отриманих результатів дисертаційної роботи на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Слід відмітити, що дисертаційна робота відзначається логічністю, завершеністю, обґрунтованістю наукових положень та висновків. Вона містить

достатню кількість рисунків та таблиць, що подано як безпосередньо в основній частині дисертації, так і винесено в додатки.

5. Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Узагальнюючі основні висновки і результати дисертаційного дослідження, а також особистий внесок дисертантки у вирішення обраної наукової проблеми - розроблення теоретико-методичних та практичних рекомендацій щодо оцінювання ефективності діяльності підприємств при переході на альтернативні джерела енергії, можна зазначити, що наукову новизну становлять такі положення дослідження:

Уточнено сутність понять «ефективність діяльності підприємства» як економічної категорії, що визначає діяльність підприємства, при якій отримуються загальні й окремі результати (в т. ч. прибуток) за наперед визначеними цілями з максимальним ефектом від оптимального використання кожної одиниці наявних ресурсів (матеріальних, нематеріальних, трудових, фінансових, інформаційних) при об'єктивній мінімізації витрат в процесі такої діяльності» та «енергозбереження» як процес забезпечення в господарській діяльності суб'єкта підприємництва чи житті людини зниження питомого кінцевого споживання енергетичних ресурсів, раціонального використання первинних (природних) непоновлюваних енергетичних енергоресурсів з мінімізацією екологічних втрат/збитків, залучення до господарського обороту поновлюваних джерел енергії за допомогою реалізації сукупності заходів (нормативно-правових, науково-практичних, фінансово-економічних, організаційно-технічних, інформаційно-просвітницьких, інноваційно-технологічних) (стор. 24 -35 дисертації).

Удосконалено науково-методичний інструментарій обґрунтування драйверів розвитку альтернативних джерел енергії в господарській діяльності підприємств та проведено систематизацію еволюційних засад їх застосування, визначено тенденції в контексті дотримання принципів сталого розвитку, світових екологічних стандартів господарської діяльності (стор. 43-63 дисертації).

Удосконалено структурування алгоритмізованого процесу прийняття управлінського рішення переходу підприємства на альтернативні джерела енергії з узгодженістю за критерієм «ефективність діяльності» у логічному дотриманні послідовності етапів переходу: науково-методичний базис; аналіз техніко-економічних показників підприємства; моделювання процесу енергозабезпечення при дотриманні критерію «енергозбереження» з використанням методу аналізу ієрархій та економіко-математичного інструментарію для визначення альтернатив (застосування/незастосування альтернативних джерел); багатокритеріальна оцінка ефективності проекту переходу на альтернативні джерела енергії (стор. 68-71 дисертації).

Набуло подальшого розвитку змістовне наповнення функцій механізму підвищення ефективності економічної діяльності підприємства через призму

комплексного підходу до вхідної та вихідної інформації основного, допоміжного та обслуговуючого осередків, що забезпечує повноту та глибину їх реалізації, з визначеністю ролі суб'єкта даних процесів як драйвера змін (в структурі, інформаційній системі, персоналі) на основі мотиваційних підстав для досягнення визначених цілей (стор. 83-90 дисертації).

Удосконалено науково-методичний підхід до оцінювання прийняття управлінського рішення переходу підприємства на альтернативні джерела енергії з синтезом часткових показників, що характеризують сфери господарської діяльності підприємства та використані в якості експертної інформації про об'єкт дослідження, з використанням нейромережевого моделювання. Це сприятиме уніфікації процесу організації оптимальної системи прийняття управлінського рішення переходу на альтернативні джерела енергії підприємствами (стор. 111- 116 дисертації).

Удосконалено науково-методичне підґрунтя проведення аналітичного оцінювання ефективності переходу підприємства на альтернативні джерела енергії, що дозволяє не лише вирішувати задачу оцінки річного економічного ефекту від їх впровадження (капітальні і поточні витрати) на промислових підприємствах з врахуванням модифікованих розрахунків чистого дисконтованого доходу, внутрішньої норми доходності та дисконтованого терміну окупності інвестиції на реалізацію проєкту з такого переходу, але й провести моделювання вибору оптимального управлінського рішення (стор. 117-131 дисертації).

Набули подальшого розвитку прикладні аспекти оцінювання ефективності потенціалу відновлюваних джерел енергії з врахуванням напрямів різновекторного використання на виробничі та енергетичні цілі підприємства з дотриманням умов енергозбереження та екологічності на основі інтегральної оцінки складових економічного забезпечення (стор. 167-174, 178-181 дисертації), висунута та підтверджена гіпотеза щодо особливої складності вироблення екстрених організаційно-управлінських рішень для менеджерів промислових економічних систем в сучасних умовах динамізму і турбулентності зовнішнього середовища (стор. 134-147 дисертації).

6. Теоретичне та практичне значення результатів дисертаційної роботи.

Наукова значущість отриманих результатів обумовлена можливістю широкого застосування розроблених в дисертації теоретико-методичних підходів як у проведенні подальших досліджень, так і у практичній діяльності. Отримані результати роботи спрямовані на вирішення важливої науково-практичної проблеми, що виявляється у розвитку теоретико-методичних засад оцінювання ефективності діяльності підприємств як основи управлінського забезпечення при переході на альтернативні джерела енергії. Наукові положення дисертаційної роботи відповідають визначеним завданням резолюції Генеральної Асамблеї ООН «Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року», Плану дій: фінансування

сталого розвитку; Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» (затвердженої Указом Президента України № 5/201 від 12.01.2015 р.) тощо.

На рівні підприємств знайшли своє впровадження такі пропозиції дисертантки:

– щодо сценаріїв переходу підприємств з газовикористання на альтернативні джерела енергії (в т.ч. геліосистему) (підприємства промислово-будівельної групи Ковальська, довідка № 18/5 від 18.05.2020 р.;

– щодо методичних рекомендацій до оцінювання ефективності діяльності підприємств при переході з газовикористання на альтернативні джерела енергії, що сприяють виявленню недоліків та упущень в діяльності підприємства (ТОВ «Аудиторська компанія «Міжнародна правова безпека», довідка № 11/05-2020 від 21.05.2020 р.; ТзОВ «Торговий дім «Лубнигаз», довідка № 430 від 11.05.2020 р.;

– щодо оцінки ефективності відновлюваних джерел енергії, їх потенціалу та розробки системи економіко-енергетичних показників виробництва електроенергії з метою визначення переваг використання в промисловому виробництві порівняно з традиційними та сформованих етапів процесу переходу промислового підприємства з газовикористання на геліосистему, оцінювання вартості такого переходу, що дозволять суттєво скоротити час на проведення передінвестиційного аналізу, а також позбавлять підприємство від зайвих витрат в процесі прийняття управлінського рішення щодо такого переходу (ТзОВ «ІФ-Кісмет», довідка № 52/12-2020 від 12.02.2020 р.

Окремі наукові результати використано в навчальному процесі Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу для студентів спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» (довідка № 25-135-44 від 05.06.2020 р.).

7. Дискусійні положення та недоліки дисертаційної роботи.

Даючи позитивну оцінку науковим здобуткам дисертантки, слід виокремити певні дискусійні положення, що мають місце в дисертаційній роботі:

1. Вважаємо, що робота значно б виграла, якщо б при проведенні актуалізації розвитку впровадження та використання альтернативних джерел енергії в діяльності підприємств України у контексті визначення драйверів (розділ 1 п.1.2 дисертації та стор.6-8 автореферату), авторка проаналізувала б не лише світовий досвід, законодавчо-регуляторні акти, але й практичні етапи реалізації таких проектів на прикладі конкретних підприємств. Впровадження у практику вітчизняних підприємств прогресивних інструментів управління та промоції поновлювальних джерел енергії, що використовуються на підприємствах інших країн, дозволило б отримати додаткові явні та неявні ефекти.

2. В розділі 1 дисертації (п.1.2 табл. 1.4) дисертанткою запропоновано системні чинники впливу на процес переходу та систему використання підприємством альтернативних джерел енергії. При цьому, на нашу думку,

дисертаційна робота значно б виграла, якщо б авторка навела техніко-економічні показники та шкалу їх оцінювання для подальшого використання в запропонованій нею методиці оцінювання ефективності діяльності підприємства при такому переході та прийнятті відповідних управлінських рішень.

3. Дискусійним, на наш погляд, є виокремлення та опис авторкою основних складових функцій (основна, допоміжна, обслуговуюча) щодо змісту механізму підвищення ефективності діяльності підприємства (розділ 2 п. 2.1 стор. 88-96 дисертації та ст.8 автореферату). На нашу думку, робота значно б виграла, якщо б авторка більш детально обґрунтувала свій вибір складових та деталізувала процеси, що відбуваються в бізнес-осередках підприємства, через які ці функції реалізуються.

4. При розкритті наукових засад та результатів інтегрального оцінювання ефективності діяльності підприємства при переході на альтернативні джерела енергії та при побудові механізму підвищення ефективності діяльності підприємства (розділ 2 п. 2.1 стор. 88-96 дисертації та ст.8 автореферату) доцільно було конкретизувати контури (параметри) вхідної та вихідної інформації та уточнити відмінності авторського підходу виокремлення науково-документальної підсистеми в соціально-економічній системі підприємства.

5. При формуванні практичного інструментарію оцінки й управління ризиками прийняття управлінських рішень з впровадження та використання альтернативних джерел енергії на різних етапах життєвого циклу такого проєкту висловлюємо певні застереження щодо оцінки ризиків лише на основі власного досвіду власника чи особи, що приймає рішення, і нехтування інформацією з незалежних джерел. Оскільки такий підхід робить оцінку досить суб'єктивною (залежною від професійного судження менеджера, особи, яка прийматиме рішення) щодо достовірності/викривлення інформації і залишає можливість для маніпуляцій (розділ 3 п. 3.2 дисертації та стор. 11 автореферату).

6. Визнаючи проблему існування екодеструктивного впливу на навколишнє природне середовище господарської діяльності підприємств та необхідність розроблення методів оцінювання ступеня доцільності впровадження поновлювальних джерел енергії в виробничо-управлінську діяльність, слід схвально оцінити розроблені авторкою методичні засади оцінювання комплексної ефективності як індикатора ековідповідальних змін підприємства (розділ 3 п. 3.3 стор. 179-182 дисертації та стор. 12-13 автореферату), що представлений у вигляді вектору показників економічності, продуктивності та результативності. У той же час, на нашу думку, потребує обґрунтування вибір складових вектору та доцільність проведення аналізу руху вектору в просторі та часі з визначенням швидкості оберту та зсуву.

Зауважимо, що визначені рекомендації та дискусійні положення не применшують високий науково-теоретичний та прикладний рівень проведеного дисертанткою дослідження.

8. Загальна оцінка дисертації та її відповідність встановленим вимогам Міністерства освіти і науки України.

Дисертація Максименко Тетяни Олексіївни на тему «Оцінювання ефективності діяльності підприємств при переході на альтернативні джерела енергії», подана на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності) є самостійним, логічним, цілісним, завершеним науковим дослідженням у межах поставлених завдань. Представлені в роботі наукові положення та результати є авторським розв'язанням наукової проблеми, що виявляється у розробленні теоретико-методичних та практичних рекомендацій щодо оцінювання ефективності діяльності підприємств при переході на альтернативні джерела енергії.

Логіко-структурна побудова дисертації демонструє володіння авторкою методологією економічного дослідження, забезпечує доступність сприйняття викладеного матеріалу. Наукові результати дисертаційного дослідження доповідались на науково-практичних конференціях, круглому столі, опубліковані у наукових фахових виданнях, у т.ч. включених до міжнародних наукометричних баз. Всі положення, які винесено на захист, мають наукову новизну, їх рівень («набули подальшого розвитку», «удосконалено») визначено коректно. Структура й обсяг роботи відповідають встановленим вимогам.

Тема і зміст дисертаційної роботи відповідають паспорту спеціальності 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності) і профілю спеціалізованої вченої ради Д 20.052.06 у Івано-Франківському національному технічному університеті нафти і газу.

Дисертаційна робота та автореферат Максименко Т.О. відповідає вимогам п. 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року (зі змінами), а її авторка, Максименко Тетяна Олексіївна, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук зі спеціальності 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Офіційний опонент:

**доктор економічних наук, професор,
директор Навчально-наукового інституту
інноваційних освітніх технологій**

Західноукраїнського національного університету

Василь БРИЧ

*Відгук надійшов у
терміновому порядку
резу Д 20.052.06
29.03.2014 р.
Учений секретар*

Підпис(и)	<i>У.Б. Зенчук</i>
Посада(и)	<i>В. Прокоп</i>
Число	29
Місяць	03
Рік	2014